

PAPER DETAILS

TITLE: Çoktan Seçmeli Metin Sorularına Yönelik Çıkarım Yapabilme Becerisinde Gönderim
Ögelerinin Rolünün Değerlendirilmesi

AUTHORS: Alparslan Okur,Emin Köse

PAGES: 276-295

ORIGINAL PDF URL: <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/3245534>

Çoktan Seçmeli Metin Sorularına Yönelik Çıkarım Yapabilme Becerisinde Gönderim Öğelerinin Rolünün Değerlendirilmesi

*Emin KÖSE**
*Alparslan OKUR***

Öz

Bu araştırmanın amacı, gönderim öğelerinin çoktan seçmeli metin sorularının çözülmesi ve çıkarım yapma becerisindeki rolünü belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Araştırmanın dokümanlarını 2018-2022 yılları arasında uygulanan Liselere Giriş Sınavı'ndaki metin içerikli çoktan seçmeli Türkçe soruları oluşturmaktadır. Verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Gönderim öğelerinin yıllara göre dağılımı, hangi tür gönderim ögesi kullanıldığı ve metnin çözülmesinde ve çıkarım yapmada ne derecede etkili olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre metin sorularında en çok artgönderim öğelerinin kullanıldığı ve artgönderimlerde işaret zamirleri, kişi zamirleri ve işaret sıfatlarının tercih edildiği tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle çıkarım becerisinin geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okuduğunu anlama, çıkarım yapma, gönderim öğeleri

Evaluation of the Role of Referential Elements in the Skills of Making Inferences inside Multiple-Choice Text Questions

Abstract

The purpose of this study is to determine the role of referential elements in analyzing multiple-choice text questions and making inferences. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The documents of the study consisted of text-based multiple-choice Turkish language questions contained in the High School Entrance Exam administered between 2018 and 2022. Descriptive analysis was used to analyze the data. The distribution of referential elements by years, the types of the used referential elements, and to what extent they were effective in analyzing the text and making inferences were determined. As a result of the study, it was determined that the anaphora elements were used the most in the text questions and that demonstrative pronouns, personal pronouns and demonstrative adjectives were preferred as anaphora elements. Based on these findings, suggestions were made to improve inference skills.

Keywords: Reading comprehension, making inferences, referential elements

Giriş

Okuma, akademik gelişimin dışında yaşam boyu öğrenme sürecini de kapsamaktadır ve bilgi edinmenin en önemli araçlarından biridir. Okuma, kelime tanıma ve anlama olmak üzere iki temel süreçten oluşur (Pang, Muaka, Bernhardt & Kamil, 2003; Kocaarslan, 2019). Kelime tanıma tek başına anlamlandırmada yeterli değildir. Yıldız ve Okur (2010, s. 762)'a göre iyi bir anlama ve yorumlama için sözcüğün değişik ilişkiler içinde kazandığı anlamları kavramak gereklidir. Benzer şekilde Guiraud (1999,

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sakarya, emnkse.05@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0001-8501-592X

** Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sakarya, aokur@sakarya.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-2868-063X

s. 34), sözcüklerin kullanımına vurgu yaparak kullanımların metindeki diğer sözcüklerle bir araya gelerek anlamlandırılabilceğini ifade etmiştir. Bu sebeple okuduğunu anlama temel ve ileri düzeyde birden fazla bilişsel beceriyi gerekli kılan bir durumdur. Yuill ve Oakhill, (1991, s. 13) bilgiyi bellekte tutma, söz dizimine hâkim olma ve sözcüklerin tanınmasını okumanın alt düzey işlemleri olarak belirlemiştir. Alt düzey işlemler, üst düzey okuma becerilerin geliştirilebilmesi için temel oluşturmaktadır. Smith (1969), okuduğunu anlamada yüzeysel anlama ve yorumlamadan bahseder. Yüzeysel anlama, bahsi geçen alt düzey işlemleri içerir. Metinde açık olarak belirtilen iletinin anlama ve hatırlama işlemleriyle çözümlenmesini gerektirir. Yorumlama düzeyinde ise metinde açıkça verilmeyen bilgilere yönelik çıkarımlar yapılması gereklidir ve neden-sonuç ilişkisi kurma, tahminde bulunma, ön bilgilerden yararlanma, analiz ve sentez yapma, çıkarım yapma gibi üst düzey becerilerin kullanılması bu seviyede gerçekleşir. Temizkan ve Sallabaş (2011, s. 209) anlamının inceleme, seçim yapma, bir karara varma, çevirme, yorumlama, öteleme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel faaliyetleri içerdiğini belirtir. Günay (2013, s. 89), yazılı metinlerde iletinin tamamının açık bir şekilde verilmeyebileceğini ve okuyucunun aktif olarak metne katılması ve akıl yürütmeye dayalı olarak çıkarsama yapması gerektiğini söyler.

Üst düzey beceri olarak çıkarım yapma, anlamlandırmanın temel koşulu olarak birçok araştırmada sıklıkla vurgulanmıştır (Cain, K., Oakhill, J., & Bryant, P., 2004; Özbay ve Özdemir, 2012; Oakhill ve Cain, 2016). Aktaş (2022), çıkarımda bulunmayı “Bir metnin yüzeysel yapısının ötesinde derin, örtülü anlamına odaklanmayı gerektiren bir beceridir.” şeklinde tanımlar ve üst düzey beceri alanlarına vurgu yapar (s. 259). Özenici, Kinsız ve Seçkin (2011), çıkarımda bulunmayı “Okuma anlamada yapısal bir düşünce ve anlamı yapılandırmak için kullanılan bilişsel bir süreç” olarak belirtir (s. 1669). Kispal (2008, s. 6) ise metinde açıkça ifade edilmeyen bilgiyi çözümlemek için metindeki diğer bilgileri kullanma olarak açıklamıştır. Çıkarımda bulunma, birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluşur. Chikalanga (1992, s. 705), çıkarım türlerini 3 ana başlık altında toplamıştır: Sözcüksel Çıkarım, Önermesel Çıkarım, Edinimsel Çıkarım.

Sözcüksel çıkarımda anlamı belirsiz sözcüklerin ve zamirlerin belirlenmesi ön plana çıkmaktadır. Önermesel çıkarımlarda ne, kim, ne zaman, nerede, neden ve nasıl sorularının cevaplarından hareketle metnin bağlamından anlamlandırma gerçekleşmektedir. Edinimsel çıkarımlarda ise okuyucunun metin dışı bilgisi devreye girer ve metnin anlamını kendi dünya bilgisi ölçüsünde anlamlandırmaya çalışır. Sözcüksel çıkarımlar, okuyucunun metni anlamlandırmasının temel koşullarından biridir ve alt düzey işlemlerdendir. Çıkarımda bulunmanın işlevlerine değinen Chikalanga (1992, s. 697) ve Trabasso (1980, s. 6), zamirsel göndermelerin çözümlenmesinin okuduğunu anlamlandırmadaki basamaklardan biri olduğunu ifade ederler. Çıkarım türlerini inceleyen Kaya, Ayabakan ve Aydın (2021, s. 78); metne yönelik çıkarım yapabilmede gönderim öğelerinin önemli olduğunu, okurun gönderim öğelerini fark edebilmesinin cümle ve metin boyutunda gerekliliğini vurgulamışlardır.

Gönderim öğeleri, metinlerdeki bağdaşıklık ile ilgilidir. Halliday ve Hassan (1976) metinlerdeki bağdaşıklık unsurlarını gönderim, değiştirim, eksilti yapılar, bağlama öğeleri ve sözcük bağdaşıklığı olarak belirlemişlerdir. Metin içerisinde iki öge arasında kurulan dilsel ilişkiler bağdaşıklığı oluşturur ve gönderim bu unsurlardan biridir. Gönderim öğeleri dış ve iç gönderim olarak iki başlıkta sınıflandırılır. Artgönderim ve öngönderim birer iç gönderim ögesidir (Halliday ve Hassan, 1976, s. 33). Günay (2013a) gönderim öğelerini şu şekilde açıklar:

“Her metinde başka öğelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel (fr. anaphorique) ve öngönderimsel (fr. cataphorique) birimler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır. Daha uzun aralıklarla yapılan artgönderim ya da öngönderim ise, metin tutarlılığı ve bağıntısı içinde değerlendirilir. Genel metin içinde önce bir şey söylenir, sonra aynı şeye gönderimde bulunulur.” (s. 77).

Dilidüzgün (2008, s. 58); dilde ekonomikliği ve metnin konu bütünlüğünü sağlamak, metindeki konuları kişide aktif tutmak gibi nedenlerle metin içerisindeki farklı dilsel öğelerin yinelendiğini ve bunların gönderim öğelerini oluşturduğunu ve zamirlerin en çok kullanılan gönderim öğeleri olduğunu belirtir. Metinlerin bağdaşıklıkta artgönderimler, öngönderimlerden daha sık kullanılır ve metin içerisindeki bir sözcük veya sözcük grubunun metnin ilerleyen bölümlerinde tekrar edilmesiyle

oluşturulur (Onursal, 2003, s. 131). Zamirlerle birlikte sık kullanılan gönderim ögelerinden bir diğeri de işaret sıfatlarıdır. “*Bu, şu, o* zamirleri aynı zamanda işaret sıfatı oldukları için, yalın durumlarıyla kullanıldıklarında, adlar önünde hep sıfat görevi yaparlar” (Korkmaz, 2017, s. 403). Bu noktada zamirlerin ve işaret sıfatlarının metin içindeki gönderim işlevlerinin tespiti çıkarım yapabilme becerisi adına önem taşımaktadır.

Metindeki sözcükler okuyucu tarafından zihinde anlamlandırılır ve çözümlenir (Aktaş, 2021). Gönderim ögeleriyle karşılaştığında ise sözcük düzeyinde herhangi bir anlamlandırma gerçekleşmez. Gönderimde bulunduğu sözcük veya söz öbeğinin belirlenmesi gereklidir. Günay (2013b) ve Karaağaç (2013), artgönderimin tek bir sözcüğe ya da bir cümleye gönderimde bulunabileceğini ve bunun farkında olmanın metnin çözümlenmesinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. İşaret sıfatlarının ve zamirlerin hangi sözcüğe, sözcük grubuna ya da cümleye gönderimde bulunduğunu belirleyememek metin içerisindeki anlam bütünlüğünü sağlamayı engelleyebilir. Temel dil becerileri düzeyinde gönderim ögelerinin tespiti üst düzey beceri olarak çıkarım yapabilmeyi desteklemektedir.

Gönderim ögelerinden zamirler ve sıfatlar, Türkçe Öğretim Programı’nda 6. sınıf düzeyinde bulunmaktadır. Okuma beceri alanında “T.6.3.8 İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.” ve “T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımlarıyla açıklanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019a, s. 40). Kazanımlarda zamir ve sıfatların metnin anlamıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu temelden hareketle öğretim sürecinde ve ölçme-değerlendirme işlemlerinde zamirlerin ve sıfatların tek başına bir sözcük türü olarak tespitinin yanı sıra, metnin anlamına olan katkısının belirlenmesi beklenmektedir. Fakat ortaokul düzeyinde ölçme-değerlendirme içeriklerinin incelendiği birçok çalışmada sorular, Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmiş ve özellikle dil bilgisi sorularının alt düzey becerileri ölçmeye yönelik bilgi, kavrama ve uygulama düzeyinde olduğu tespit edilmiştir (Eroğlu, 2013; Kavruk ve Çeçen, 2013; Güfta ve Zorbaz, 2018; Karatay ve Dilekçi, 2019; Özkaya, 2020; Uysal, 2022). Bozkuş (2019), doğrudan 6. sınıf düzeyinde yer alan zamirler kazanımına yönelik çalışmada, ders kitaplarında zamirlerin cümle ve metin boyutunda bağlantı sağlama işlevine yeterince yer verilmediğini; yazılı anlatım çalışmalarında öğrencilerin zamirlerin gönderim yoluyla bağlantı kurma işlevini tam olarak anlayamadıklarını açıkça tespit etmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise öğrencilerin yazılı anlatımlarında özne-yüklem uyumu yakalayamadıklarının belirlenmesidir. Bu durum, kişi zamirlerinin bile sadece sözcük olarak ezberlendiğinin ve yüklemde yer alan kişi ekine yönelik gönderiminin anlaşılamadığının göstergesidir. Gönderim ögelerinin metin içerisinde atıfta bulunduğu yerler tespit edilemediğinde metin düzeyinde çıkarım yapabilmek zorlaşabilir ve okuduğunu anlama becerisini olumsuz yönde etkileyebilir.

Öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri, sınavlarda çoktan seçmeli metin sorularıyla ölçülmektedir. Bu metinler; uzun bir parçadan alınarak kısaltılmış veya sınava yönelik oluşturulmuş, kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan parçalardır. Uluslararası veya ulusal merkezi sınavlarda sıklıkla kullanılmaktadır. Birçok araştırma okuduğunu anlamaya yönelik soruların yer aldığı uluslararası sınavlardan alınan sonuçların yetersizliğini vurgulamaktadır (Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu S.S., 2011; Batur, Z. ve Alevli, O. 2014; İnan, C. ve Bekler, E. 2014; Çolakoğlu, M.H., 2018; Aktaş, E., 2022). Millî Eğitim Bakanlığının (MEB) 2017 yılından itibaren uygulamaya aldığı Liselere Geçiş Sınavı (LGS)’nda da benzer şekilde yetersiz sonuçların alındığı görülebilir. MEB (2018-2022)’in yayınladığı raporlara göre 20 soruluk Türkçe testinde doğru cevap oranının 2018 yılında 16,48; 2019 yılında 11,75; 2020 yılında 10; 2021 yılında 9,41; 2022 yılında 9,22 olarak tespit edilmiştir. Doğru cevap sayılarının kademeli olarak düştüğü görülmektedir.

Metin sorularında geçen gönderim ögelerinin ne sıklıkla yer aldığını ve bu ögelerin işlevlerini belirlemenin öğretim süreçlerinde dikkat edilmesi gereken noktaları belirlemek adına önemli olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle okuduğunu anlamayı ölçmeye yönelik çoktan seçmeli metin sorularında gönderim ögelerinin ne derecede yer aldığını belirlemek ve çıkarım yapabilme adına metnin bağdaşıklığına etkisini tespit etmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Amaca yönelik olarak MEB tarafından hazırlanan LGS’deki Türkçe metin soruları incelenerek gönderim ögelerinin işlevleri ve metnin anlamına olan katkısı belirlenmiştir. Aynı zamanda gönderim ögelerinin yıllara göre metinlerde bulunma sıklığı belirlenerek önerilerde bulunulmuştur.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır:

- Gönderim ögeleri LGS'ye yönelik hazırlanan çoktan seçmeli metin sorularında yıllara göre nasıl dağılım göstermektedir?
- LGS'ye yönelik hazırlanan çoktan seçmeli metin sorularında hangi tür gönderim ögeleri kullanılmıştır?
- LGS'ye yönelik hazırlanan çoktan seçmeli metin sorularında gönderim ögelerinin çıkarım yapmadaki rolü nedir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre desenlenmiştir. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olaylarının doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39- 40). Araştırmada LGS sorularındaki zamir ve işaret sıfatı yoluyla yapılan gönderim ögeleri incelenmiş ve çıkarım yapma becerisine olan etkileri, soruların doğru cevaplarına göre değerlendirilmiştir.

Çalışma Nesnesi

Araştırmada LGS Türkçe soruları doküman olarak incelenmiştir. 2018-2022 yıllarında uygulanan sınavlarda toplam 100 Türkçe sorusundan metinden çıkarım yapmaya yönelik 42 soru belirlenmiş, bu soruların 2 tanesinde gönderim ögesi bulunmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Toplamda 40 tane metin sorusu incelenmiştir. Dil bilgisi, yazım ve noktalama, söz sanatları, şiir bilgisi, sözcük ve cümle anlamı, grafik yorumlama, deyim-atasözü anlamı gibi kazanımlara denk gelen soru tipleri incelemeye dahil edilmemiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. 2018-2022 yıllarına ait LGS sorularına MEB'in resmî sitesinden ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, verilerden elde edilen bulguların yorumlanması, düzenlenmesi ve yorumlanarak birtakım sonuçlara ulaşılmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Metinlerde tespit edilecek gönderim türleri artgönderim ögeleri olarak belirlenmiştir. Bunun temel nedeni, bu ögelerin metnin bağdaşıklığına temel oluşturması ve araştırmanın konusuna yönelik olarak çıkarım yapma becerisini etkilemesidir.

Buradan hareketle araştırmada öncelikle yıllara göre gönderim ögelerinin bulunduğu metin sorularının dağılımları, iki araştırmacı tarafından ortak olarak tespit edilmiştir. Farklı görüşlerin olduğu soru tipleri üzerinde değerlendirme yapıp uzlaşma sağlanmıştır ve 42 sorunun 2 tanesi değerlendirilmeye alınmamıştır. Ardından her yıl için 3 örnek olacak şekilde gönderim ögelerinin doğrudan metnin bağdaşıklığına etki ettiği belirlenen sorular, iki araştırmacı tarafından ortak görüş ile seçilmiştir. Sorular yıllara göre metin halinde verilerek hangi gönderim türünün yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca yapılan gönderimin metnin bağdaşıklığına ve çıkarım yapmaya olan katkısı, metinlerden örneklerle maddeler halinde açıklanmıştır. Veriler iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak değerlendirilip karşılaştırılmış ve elde edilen sonuçların birbiriyle %96 oranında örtüştüğü tespit edilmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Kurul adı= Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu

Karar tarihi= 11.05.2023

Belge sayı numarası= E-61923333-050.99-244936

Bulgular

Bu bölümde çalışmadaki üç araştırma sorusuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında 2018-2022 yılları arasında uygulanan LGS’de tespit edilen metin soruları ve bu metinlerdeki gönderim ögelerinin sayısı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

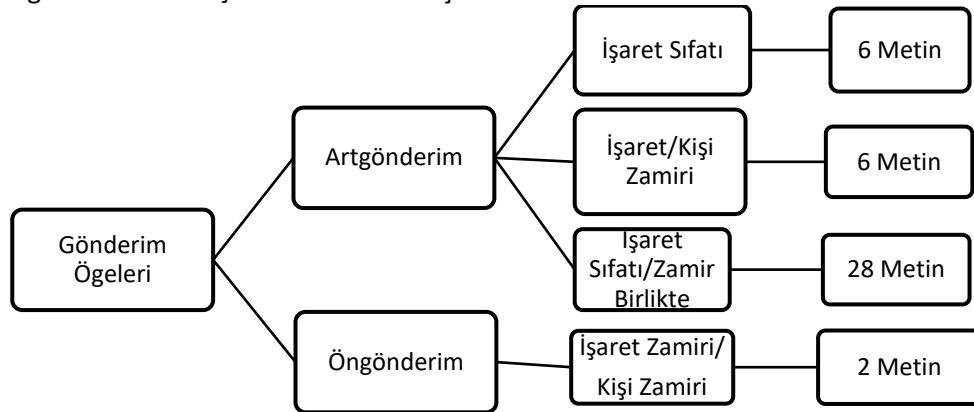
Yıllara Göre Metin Sorularının Dağılımı

Sınav Yılı	Soru Sayısı	Metin Soruları	Gönderim Ögesi Bulunan Metin
2018	20	8	8
2019	20	10	9
2020	20	7	7
2021	20	10	9
2022	20	7	7
Toplam	100	42	40

Tablo 1’e göre 20 soruluk LGS Türkçe sorularında ortalama 8 soru civarında metin içerikli soru bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sorular, metnin anlam bütünlüğü kavranıp çıkarımda bulunulması gereken sorulardır. Sınavlarda geçmiş yıllara göre bütün bölümlerde kelime sayısının arttığı görülmektedir. Erden (2020, s. 272), beceri temelli sorular üzerine yaptığı çalışmada Türkçe sorularının diğer derslerle ilişkilenebilirliği başladığını ve Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı (TEOG)’nda matematik soruları için 450 kelime kullanıldığını, 2019 yılında bu sayının 1200’e ulaştığını tespit etmiştir. LGS’de soruların neredeyse yarısının metnin anlamını çözümlemeye yönelik olduğu görülmektedir. Tüm yıllarda tespit edilen 42 sorunun 40’ında zamir veya işaret sıfatları yoluyla yapılan gönderim ögelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu oran dikkate değer niteliktedir. 2019 ve 2021 yıllarında yer alan 2 metinde bir gönderim ögesi tespit edilememiştir. Sınavda yer alan diğer sorularda da gönderim ögeleri tespit edilmiştir fakat metin bazlı olmadığından değerlendirmeye alınmamıştır.

İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında 2018-2022 yılları arasında uygulanan LGS’de metin sorularındaki gönderim ögelerinin türleri Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Gönderim Türlerinin Metin Sayısına Göre Dağılımı

Şekil 1'e bakıldığında, metinlerde genellikle artgönderim yapıldığı görülmektedir. 40 metnin tamamında artgönderim ile metnin bağdaşıklığının sağlandığı tespit edilmiştir. 2 metinde öngönderim ögesi belirlenmiş fakat sorunun cevabına herhangi bir etkisi tespit edilmemiştir. Artgönderimlerin çoğunlukla işaret zamiri, kişi zamiri ve işaret sıfatıyla yapıldığı görülmektedir. 40 metnin 28'inde işaret sıfatı ve zamirlerin birlikte yer aldığı görülmüştür. 6 metinde sadece işaret sıfatı ile artgönderim yapılırken kalan 6 metinde ise sadece zamir ile artgönderimde bulunulduğu belirlenmiştir. Metin sorularında bağdaşıklık sağlanırken özellikle bu üç ögenin kullanıldığı görülmektedir.

Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Gönderim ögelerinin yer aldığı LGS metin soruları tespit edilerek ilgili yıla göre tablolandırılmıştır. Hemen hemen her soruda gönderim ögeleri bulunsa da özellikle metnin anlam olarak çözümlenmesinin gerekli olduğu sorularda gönderim ögelerinin etkili olduğu örnekler seçilerek açıklanmıştır. Günay (2013b, s. 206), artgönderimsel ilişkilerin incelenmesinin söylem çözümlemesi ve metin dilbilgisinin konularından olduğunu belirtir. İncelenen metin soruları çözümlenirken soruların doğru cevaplarına ve şıklarda yer alan içerikle tutarlı olmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla gönderim ögelerinin atıfta bulunduğu ögeler, kişisel yorumlama olmadan sorunun okuyucudan beklediği çıkarıma göre ilişkilendirilmiştir.

2018 Yılına Ait Metin Soruları ve Gönderim Ögelerine Yönelik Bulgular

2018 yılında uygulanan sınavda tespit edilen 8 metnin tamamında zamir ve işaret sıfatı yoluyla gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu ögelerin metne yönelik çıkarım yapmaya olan katkısı birkaç örnek üzerinden açıklanmıştır. Seçilen metin sorularındaki gönderim ögelerine ilişkin bulgulara Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 2.

2018 LGS Türkçe Testi 3. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
"Son yıllarda toplumumuzun görsel sanatlar sevgisinde bir kıvılcıktanma görülüyor. Her sanat dalı yaşama açılan pencerelerden biridir. Pencereleri hepten kapanmış binada ömür geçirmeye tahammül edenler, ruh çölünde yaşıyor demektir. Çölden dışarı adım atanlar, yaşadıkları yerlerin duvarlarına resim asmaya, heykelle ilgilenmeye, fotoğraf çekmeye başladılar. <i>Bu</i> , övgüye değer!" (MEB, 2018, s.4).	Artgönderim	İşaret Zamiri

Tablo 2 incelendiğinde işaret zamiri ile gönderim yapıldığı görülmektedir. Son cümledeki "bu" işaret zamiri ile "çölden dışarı adım atan kişilerin yaşadıkları yerlerin duvarlarına resim asmaya, heykelle ilgilenmeye, fotoğraf çekmeye başlaması" durumuna artgönderimde bulunulmuştur.

"Övgüye değer" olan durumun ne olduğu zamir yoluyla işaret edilmiştir. Bu sayede metin içinde konu sürekliliği oluşturularak anlam bütünlüğü sağlanmıştır. İşaret zamirinin gönderimde bulunduğu yeri belirleyememek "övgüye değer" olan durumun ne olduğunun anlamlandırılmasını zorlaştıracaktır. Bu nedenle, gönderim ögesinin metne yönelik yapılacak çıkarımda doğrudan etkili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.

2018 LGS Türkçe Testi 5. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
<u>“Teknolojik cihazları hayatımızın her sahasında görmek mümkün. Ancak teknolojiyi bilinçsiz kullanmak- tan en fazla zararı yeni nesil görüyor. Çünkü doğdukları andan itibaren akıllı cihazlar onların ellerine “elektronik emzik” niyetiyle veriliyor. Bu susturucu emzikle başlayan tanışma, ileride teknoloji bağımlılığına dönüşüyor. Bu bağımlılığa dikkat çekmek için “Teknolojisiz Bir Gün” adlı sosyal sorumluluk projesi başlatıldı. Projenin çıkış noktası ise şöyle açıklanıyor. “Teknoloji, yemek gibi bir ihtiyaç lakin yemeğin fazlasının obeziteye yol açması gibi teknolojinin fazlası da “teknoloji bağımlılığına” yol açıyor. Ekran bağımlılığı erkeklerde mobil oyun, bayanlarda sosyal medyayı kontrol etme isteğiyle ortaya çıkıyor. Ortaöğretim çağındaki bir çocuk yılda 1000 saatini okulda geçirirken 1500 saatini TV ve bilgisayar başında geçiriyor. Gençler her gün zamanlarının 229 dakikasını cep telefonu kullanarak öldürüyor. Türkiye’de bir kişi günde ortalama 6 saat TV izlerken kitap okumaya yalnızca 1 dakika ayırıyor. Bütün bunlara çözüm olarak da haftada bir gün “teknoloji diyeti” tavsiye ediliyor.” (MEB, 2018, s. 5).</u>	Artgönderim	İşaret Zamiri

Tablo 3 incelendiğinde işaret zamiri ile gönderim yapıldığı görülmektedir. Metnin son cümlesinde yer alan “bütün bunlara” işaret zamiri ile metin içerisinde sırasıyla “teknoloji bağımlılığı, ekran bağımlılığı, TV ve bilgisayar başında geçirilen vakit, cep telefonu ile geçirilen vakit” durumlarına artgönderimde bulunulmuştur.

“Teknoloji diyeti”nin hangi durumlar için uygulanacağı, bu artgönderim ögesi ile tespit edilebilmektedir. Öğrencinin bu artgönderim ögesi ile bahsi geçen dört olumsuz duruma yönelik çıkarım yapması beklenmektedir. Bu artgönderim ile birden fazla duruma gönderimde bulunularak metnin anlam bütünlüğü sağlanmış ve metnin çözümlenmesine doğrudan etki edilmiştir.

Tablo 4.

2018 LGS Türkçe Testi 9. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
<u>“(I)İstanbul’un üstünde ne tür tarihî yapıların olduğu az çok bilinir ama altında ne var pek bilinmez. (II) Yerin altındaki yapılardan biri olan sarnıçlar yüzyıllarca kentin su ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamış. (III) Yağmurlardan süzülen veya kentin kilometrelerce ötesinden su kanallarıyla getirilen sular buralarda depolanırmış. (IV) Sarayın, büyük kiliselerin, askerî kışlaların, soylulara ait konakların su ihtiyaçları buralardan karşılanırmış.</u> Bu metinde numaralanmış cümlelerin <u>hangisinden sonra</u> “<i>Böyle önemli yapıların su ihtiyacını karşılayan sarnıçların en meşhuru Yerebatan Sarnıcı’dır.</i>” cümlesi getirilirse metnin düşünce akışı bozulmaz?” (MEB, 2018, s. 6).	Artgönderim	İşaret Zamiri İşaret Sıfatı

Tablo 4 incelendiğinde işaret zamiri ve işaret sıfatı ile gönderim yapıldığı görülmektedir. Metindeki 3. cümlede “buralarda” ve 4. cümlede “buralardan” işaret zamirleri ile “sarnıçlar” ifadesine artgönderimde bulunulmuştur. Soru kökünde ise “Böyle önemli yapılar” öbeğindeki “böyle” işaret sıfatı ile artgönderimde bulunulmuştur.

İşaret zamirleri ile yapılan artgönderimlerde, her bir zamir okunduğunda okuyucunun zihninde “sarnıç” kelimesinin oluşması beklenmektedir. Soru kökünde yapılan artgönderim ise çözüme doğrudan etki etmektedir. “Böyle önemli yapılar” kelime grubunun 5. cümlede yer alan “Sarayın, büyük kiliselerin, askeri kışlaların, soylulara ait konakların” tamlamasındaki yapılara gönderimde bulunduğu tespit edilmelidir. Bu sayede soru kökünde verilen cümlelerin 5. cümlelerin sonuna eklenmesi beklenmektedir. Özellikle bu tarz metinlerin yer aldığı sorularda gönderim öğelerinin belirlenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Gönderim öğeleri, metnin bağdaşıklığına doğrudan etki ederek metinden yapılacak olan çıkarıma katkı sağlamaktadır.

2019 Yılına Ait Metin Soruları ve Gönderim Öğeleri

2019 yılında uygulanan sınavda tespit edilen 10 metin sorusunun 9’unda zamir ve işaret sıfatı yoluyla gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. 1 metinde herhangi bir artgönderim ögesine rastlanmamıştır. Bu öğelerin metne yönelik çıkarım yapmaya olan katkısı birkaç örnek üzerinden açıklanmıştır. Seçilen metin sorularındaki gönderim öğelerine ilişkin bulgulara Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 5.

2019 LGS Türkçe Testi 7. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Miyop, gözün uzaktaki cisimleri net olarak göremediği bir göz hastalığıdır. Uzağı yani geleceği göremeyen şirketler de “pazarlama miyobu” olarak adlandırılmıştır. Pazarlama miyopluğunun nedeni şirketlerin pazara ve müşterilere eski usul yaklaşmaya devam etmeleridir. <i>Bunun</i> en açık belirtisi de reklamlarında, ürünün müşterilere fayda sağlayacak özelliklerini ön plana çıkarmamalarıdır.” (MEB, 2019b, s. 6).	Artgönderim	İşaret Zamiri

Tablo 5 incelendiğinde işaret zamiri ile gönderim yapıldığı görülmektedir. “Bunun” işaret zamiri ile “şirketlerin pazara ve müşterilere eski usul yaklaşmaya devam etmeleri” ve “şirketlerin pazarlama miyobu” olmaları ifadelerine artgönderimde bulunulmuştur.

Bir önceki metinde olduğu gibi birden fazla ifadeye gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu ifadeler ile “ürünün müşterilere fayda sağlayacak özelliklerini ön plana çıkaramama” sonucundaki olumsuz durum arasında bağlantı kurulması sağlanmıştır. Artgönderim ögesi ile metnin anlam bütünlüğü sağlanarak aynı zamanda metne yönelik çıkarımda bulunmaya doğrudan etki edilmiştir.

Tablo 6.

2019 LGS Türkçe Testi 14. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Koca bir ömür yaşamış tecrübeli insanlar, gençlerin umursamaz hareketlerini gördükçe onlara “.....” diye nasihat etmekten geri duramazlar. Ama kaç genç <i>bu sözün</i> önemini kavrayabilir? Hâlbuki hayat ilerledikten sonra insanların duydukları birçok pişmanlık, gençlikte bile bile kaybedilen imkanlar yüzündendir. “ <i>O zamanlar</i> niçin daha çok okumadım? Niçin daha çok çalışmadım?” diye dizini döven insanlara hayatta çok	Artgönderim	İşaret Sıfatı

rastlanıyor. *Bu insanların neden bu kadar üzüldüklerini gençler anlamasa bile feleğin çemberinden geçmiş yaşlılar çok iyi anlıyor.*" (MEB, 2019b, s.8).

Tablo 6 incelendiğinde metin içerisinde verilen boşluğa şıklarda uygun olan cümlelerin yerleştirilmesi istenmektedir. Bu tarz sorularda gönderim ögelerinin işlevi artmaktadır. Metindeki boşluktan sonra gelen cümlede "bu sözün" öbeğindeki işaret sıfatı ile "tecrübeli insanların gençlere yönelik söylediği söze" gönderimde bulunulmuştur. Metnin son cümlesinde yer alan "bu kadar" öbeğinde işaret zamiri edatla öbekleşerek "dizini dövecek kadar üzülmeye" ifadesindeki üzüntünün miktarına artgönderimde bulunulmuştur.

Metnin çözümlenmesinde asıl öneme sahip gönderim ögesi ise dördüncü cümlede geçen "o zamanlar" öbeğindeki işaret sıfatı ile yapılan artgönderimdir. "O zamanlar" ifadesiyle kastedilen durum; geçmişte, içinde bulunulan zamana yönelik yapılan hayıflanmadır. Yani elde imkân varken yapılamayan durumlarla ilgili verilecek bir nasihat cümlesinin boşluğa getirilmesi beklenmektedir. Bu bakış açısıyla şıklarda yer alan "eldeki olanakların kıymetini bilme" durumuna gönderimde bulunulmuştur. Boşluğa getirilecek söze yönelik gönderimler ile metne yönelik çıkarım yapılabilmektedir. Artgönderim ögesi ile metnin bağdaşıklığına doğrudan etki edildiği görülmektedir.

Tablo 7.

2019 LGS Türkçe Testi 15. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
"Doğup büyüdüğüm mahallede herkes birbirini tanırdı. Kimse aç uyumaz; kimsenin düğünü, cenazesi unutulmazdı. Pek az küslük olur, kalpler kolay kolay kırılmazdı. Bugüne kıyasla masal gibi bir yerdi mahallemiz. Şüphesiz, <i>burası</i> eserimdeki konuya ve karakterlere yön verdi." (MEB, 2019b, s.9).	Artgönderim	İşaret Zamiri

Tablo 7 incelendiğinde işaret zamiri ile gönderim yapıldığı görülmektedir. Metnin son cümlesinde yer alan "burası" işaret zamiri ile "mahalle" ifadesine artgönderimde bulunulmuştur.

Bu artgönderim sayesinde eserlerde konulara ve karakterlere yön veren; herhangi bir mekân değil, doğrudan "mahalle" olarak tespit edilmektedir. Aynı zamanda "burası" ifadesi ile mahallenin özellikleri de belirtilerek eserlerde nasıl bir içerik olduğu tahmin edilebilmektedir. Gönderim ögesi ile "dostluğun, yardımlaşmanın ve hoşgörünün olduğu bir mahalle" belirtilerek metne yönelik sorunun cevabına doğrudan etki edilmiştir.

2020 Yılına Ait Metin Soruları ve Gönderim Ögeleri

2020 yılında uygulanan sınavda tespit edilen 7 metin sorusunun hepsinde zamir ve işaret sıfatı yoluyla gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu ögelerin metne yönelik çıkarım yapmaya olan katkısı birkaç örnek üzerinden açıklanmıştır. Seçilen metin sorularındaki gönderim ögelerine ilişkin bulgulara Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 8.

2020 LGS Türkçe Testi 5. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
"Bir projenin başarıya ulaşmasında birçok etken vardır. En başta proje kapsamında çalışacak her bir elemanın, yapacağı işle ilgili üst düzey bilgi birikimine sahip olması gerekir. <i>Bu</i> , çıkacak sorunların hızla çözülmesinde ve projenin	Artgönderim	İşaret Zamiri

sorunsuz ilerlemesinde önemli bir etkindir. Proje çalışanlarının birbiriyle uyumlu ve eş zamanlı çalışması da projenin sağlıklı yürümesi için önemlidir. *Bununla* birlikte maliyete ve takvime uygun bir çalışmanın da yapılması gerekir.” (MEB, 2020, s.4).

Tablo 8 incelendiğinde metnin 3. ve 5. cümlelerinde işaret zamiri yoluyla artgönderim yapıldığı görülmektedir. 3. cümlede “bu” işaret zamiri ile “elemanın yapacağı işle ilgili üst düzey bilgi sahibi olması” ifadesine gönderimde bulunulmuştur. Bu ifade “sorunların çözülmesi ve projenin ilerlemesinde” gerekli koşul olarak anlam bütünlüğünü sağlamaktadır. 5. cümlede yer alan “bununla” işaret zamiri ile de hem “elemanın yapacağı işle ilgili üst düzey bilgi sahibi olması” hem de “çalışanların uyumlu ve eş zamanlı çalışması” durumlarına artgönderimde bulunulmuştur.

Artgönderim ögeleri ile “projenin başarıya ulaşmasında gerekli koşullar” çıkarımını sağlayan 5 koşul, anlam bütünlüğünü sağlamaktadır. Metnin ilgili “Sorunların hızla çözülmesinde etkili olan faktör nedir?” sorunun cevabına “bu” artgönderiminden çıkarım yapılarak ulaşmak mümkündür. Gönderim ögelerinin metnin bağdaşıklığına doğrudan etkide bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9.

2020 LGS Türkçe Testi 8. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“I. Çünkü <i>bu tepelere</i> değil yükle tırmanmak, yürüyerek çıkmak bile çok ağır bir spor gibi. II. <i>Her birimizin</i> taşıması gereken yük altı yedi kilo var. III. Oduncular, köküne zarar vermeyecek şekilde meşeleri kesiyor ve kızağa yüklüyorlar. IV. <i>Onlar</i> taşınacak ipleri, baltaları ve diğer malzemeleri hazırlamış; bizi bekliyorlar. V. <i>Bu ağırlığın</i> ne demek olduğunu dağa tırmadıkça daha iyi anlıyorum. VI. Dağdan odun indirecek odun ekibiyle buluşmak için sabah erkenden köyün meydanına geldik.” (MEB, 2020, s.8).	Artgönderim	Kişi Zamiri İşaret Sıfatı

Tablo 9 incelendiğinde karışık olarak verilen cümlelerden anlamlı bir metin oluşturulmasının istendiği görülmektedir. Bu soru tipinin sınavlarda çokça tercih edildiği bilinmektedir. Cümleler arasındaki bağlantıyı ve sıralamayı sağlarken önemli faktörlerden birisi de gönderim ögeleridir. Giriş cümlesinde herhangi bir artgönderim ya da bağlama ögesinin bulunmaması gerekir. Buradan hareketle cümlelerin her birinde bulunan gönderim ögelerinin tespiti önemlidir. Cümlelerdeki gönderimler şu şekildedir:

Gönderim ögesinin bulunmadığı 6. cümlede “odun ekibi” ifadesine 4. cümledeki “onlar” kişi zamiri ile artgönderim, 2. cümledeki “her birimiz” zamiri ile “odun ekibi” ve “biz” ifadelerinin toplamına artgönderim, 5. cümledeki “bu ağırlık” öbeğinde bulunan işaret sıfatı ile 2. cümledeki “altı yedi kilo yük” ifadesine artgönderim, 1. cümledeki “bu tepeler” öbeğindeki işaret sıfatı ile 5. cümledeki “dağ” ifadesine artgönderim yapılmıştır.

Bu gönderim ögelerinden hareketle çıkarımda bulunarak cümleleri sıralamak metnin anlam bütünlüğünü sağlayacaktır. Artgönderimlerin metni oluşturan cümlelerin sıralanmasında doğrudan etkisini gösteren önemli soru tiplerinden bir tanesi olarak görülmektedir.

Tablo 10.

2020 LGS Türkçe Testi 12. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Avustralya’da yaşayan Rebecca isimli bir kadın, dünyada sadece 80 kişide görülen “süper otobiyografik hafıza”ya sahip. Rebecca, bugüne kadar yaşadığı en önemsiz olayları bile gayet net hatırlayabiliyor. Çocukken okuduğu kitapların hemen hepsini cümlesi cümlesine ezbere anlatabiliyor. Çoğu insanın gıpta edebileceği <i>bu yetenek</i> , sonradan olumsuz bir duruma dönüşebiliyor. Yeni şeyler öğrenme konusunda zaman zaman güçlükler çeken Rebecca, hatıralarıyla baş etmekte zorlanıyor. <i>Bu özel durum</i> , yeni öğrenmelere yer açan unutmamanın ne kadar güzel olduğunu gösteriyor.” (MEB, 2020, s.9).	Artgönderim	İşaret Sıfatı

Tablo 10 incelendiğinde metnin 4. ve 6. cümlelerinde işaret sıfatı ile artgönderim yapıldığı tespit edilmiştir. 4. cümlede “bu yetenek” öbeğindeki “bu” işaret sıfatı ile “süper otobiyografik hafızaya sahip olma”, “yaşadığı her şeyi hatırlayabilme” ve “okuduğu kitapların hepsini ezbere bilme” ifadelerinin tümüne gönderimde bulunulmuştur. İnsanların gıpta edebileceği yeteneğin nelerden oluştuğu sorusunun cevabına doğrudan etki ederek anlam bütünlüğü sağlanmıştır.

6. cümlede yer alan “bu özel durum” öbeğindeki “bu” işaret sıfatı ile de “unutamama” ifadesine artgönderimde bulunularak başlangıçta olumlu gibi görünen fakat olumsuz bir yanı olan durum belirtilmiştir. Bu iki gönderim ögesi sayesinde metnin başında ve ortasında verilen zıt iki olgunun arasında anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Gönderim ögeleri ile yapılacak çıkarımla metnin bağdaşıklığının sağlandığı görülmektedir.

2021 Yılına Ait Metin Soruları ve Gönderim Ögeleri

2020 yılında uygulanan sınavda tespit edilen 10 metin sorusunun 9’unda zamir ve işaret sıfatı yoluyla gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Seçilen metin sorularındaki gönderim ögelerine ilişkin bulgulara Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13’te yer verilmiştir.

Tablo 11.

2021 LGS Türkçe Testi 11. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Arşimet “Acaba bu kap, suyun üzerinde nasıl duruyor?” diye düşünmeseydi ve suyun kaldırma kuvveti yasasını bulmasaydı bugün koca koca gemiler suyun üzerinde yüzdürülemezdi. Veya insanoğlu kuşların nasıl uçtuğu sorusu üzerine kafa yormasaydı dev gövdeli uçaklara biniyor olamazdık. Her buluşun arkasında kafasına <i>bu tür sorular</i> takıp bunlara cevap arayan insanlar vardır.” (MEB, 2021, s. 5).	Artgönderim	İşaret Sıfatı

Tablo 11 incelendiğinde işaret sıfatı ile gönderimde bulunulduğu görülmektedir. Metnin son cümlesinde “bu tür sorular” öbeğindeki “bu” işaret sıfatı ile “kabin suyun üzerinde nasıl durduğunu” ve “kuşların nasıl uçtuğu” sorularına artgönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir.

Burada örtük olarak bu iki soru üzerinden “insanların meraklarından ötürü kafalarına takılan sorular” ifadesine gönderimde bulunularak çıkarım yapılması gerekmektedir. İnsanoğlunun kafasına takılan sorular sayesinde buluşlara ulaşabildiği çıkarımı metnin çözülmesini sağlamaktadır. Gönderim ögesi ile örnek sorular üzerinden genel bir çıkarım yapılması sağlanmaktadır. Dolayısıyla

yapılan artgönderimin metnin bağdaşıklığını ve anlam bütünlüğünü sağlamada doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Tablo 12.

2021 LGS Türkçe Testi 12. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Bir kitabım, okuyanı düşünmeye sevk etmezse, çabucak anlaşılırsa yazdıklarım kusurlu demektir. Okuyucular üslubumu basitleştirmemi isteseler de <i>ben</i> okuyucunun eserim üzerine kafa yormasını isterim. Eserlerimdeki yoğunluğun, anlam çeşitliliğinin nedeni <i>budur</i> . <i>Bu yüzden</i> eserlerimin çok satılmamasını hiç önemsemiyorum.” (MEB, 2021, s. 5).	Artgönderim	İşaret Zamiri Kişi Zamiri İşaret Sıfatı

Tablo 12 incelendiğinde dört farklı gönderim ile metnin anlam bütünlüğünün sağlandığı görülmektedir. 2. cümlede *ben* kişi zamiri ile kitabı yazan kişi olduğu düşünülen “yazar” a metin dışı gönderim yapılmıştır. 3. cümledeki “*budur*” işaret zamiri ile “düşünmeye sevk eden, kapalı bir anlatım tercih etme” durumuna artgönderimde bulunulmuştur. “*Budur*” işaret zamiri ile yapılan gönderimde eserlerdeki yoğunluğun ve anlam çeşitliliğinin sebebine gönderimde bulunularak metinden yapılacak çıkarıma doğrudan etki edilmiştir. 4. cümlede ise “*bu yüzden*” öbeğindeki “*bu*” işaret sıfatı ile metnin geri kalanı kastedilerek neden sonuç ilişkisi kurulmuştur. Bu sayede metinden yapılacak çıkarıma doğrudan etki ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 13.

2021 LGS Türkçe Testi 14. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“(I)Saatlerde akrep ve yelkovan başladığı noktaya döner daima. (II) <i>Bu iki “Başlangıç”</i> arasında zaman akıp giderken sahneye farklı hayat hikayeleriyle insanlar girip çıkıyor. (III) Çünkü eserin ilk bölümü olan “Başlangıç”, sona geldiğimizde karşımıza tekrar “Başlangıç” adıyla çıkıyor. (IV) Ayşegül Genç “ <i>Kuşu Boynu</i> ” adlı romanında saatteki <i>bu mekanik düzeni</i> model almış bence. (V) Sevinçler, üzüntüler, yalnızlıklar, mutluluklar kısacası hayatlarla yoğurulmuş hikayeler <i>bunlar</i> .” (MEB, 2021, s. 5).	Artgönderim	İşaret Zamiri İşaret Sıfatı

Tablo 13 incelendiğinde gönderim ögelerinin metnin sıralamasını doğrudan etkilediği bir soru tipi olduğu görülmektedir. Yanlış sırayla verilen cümlelerden anlamlı bir bütün oluşturmak için bağlama unsurları ve gönderimlere dikkat edilmelidir. Metinde;

2. cümlede “*bu iki başlangıç*” öbeğindeki “*bu*” işaret sıfatı ile artgönderim,
4. cümlede “*bu mekanik düzen*” öbeğindeki “*bu*” işaret sıfatı ile artgönderim,
5. cümlede “*bunlar*” işaret zamiri ile artgönderim yapılmıştır.

Artgönderim yapılabilmesi için öncelikle bir durumdan bahsedilip daha sonra o duruma gönderimde bulunulması gereklidir. Bu doğrultuda 2. cümlede yer alan “*bu iki başlangıç*” gönderiminin yapılabilmesi için, öncelikle “başlangıç” ifadesinin kullanılması ve iki ayrı “başlangıç” verilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle 2. cümlede 3. cümleden sonra gelmesi gerektiği çıkarımı yapılabilmektedir. Benzer şekilde 4. cümlede “*bu mekanik düzen*” ifadesinin de 1. cümledeki “akrebin ve yelkovanın başladığı noktaya dönmesi” durumuna gönderimde bulunduğu görülmektedir. Bu

Çoktan Seçmeli Metin Sorularına Yönelik Çıkarım Yapabilme Becerisinde Gönderim Ögelerinin Rolünün Değerlendirilmesi

sebeple iki ve dört numaralı cümlelerin yer değiştirmesi gerektiği çıkarımı yapılmalıdır. Sıralama sorularında gönderimlerin çözümlenmesinin önemli olduğu belirlenmiştir.

2022 Yılına Ait Metin Soruları ve Gönderim Ögeleri

2020 yılında uygulanan sınavda tespit edilen 7 metin sorusunun tümünde zamir ve işaret sıfatı yoluyla gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Seçilen metin sorularındaki gönderim ögelerine ilişkin bulgulara Tablo 14, Tablo 15 ve Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 14.

2022 LGS Türkçe Testi 3. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“(I) Kitaplar, dergiler, makaleler kısaca kâğıt üzerine düşmüş her sözcük anlaşılacak için okuyucudan gayret bekler. (II) Yazar ne kadar açık anlatırsa anlatsın, okurun kültür ve eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun anlatılmak istenen anlaşılabilir veya farklı anlaşılabilir. (III) <i>Bunda</i> yazarla okurun hayata bakış açılarının, bilgi ve birikimlerinin farklı olmasının önemli bir etkisi vardır. (IV) Yazarla okur bir araya gelip yazılanlar üzerine tartışmadığı sürece <i>bu durum</i> sürüp gider.” (MEB, 2022, s. 3).	Artgönderim	İşaret Zamiri İşaret Sıfatı

Tablo 14 incelendiğinde işaret sıfatı ve işaret zamiri ile gönderimde bulunulduğu görülmektedir. 3. cümlede “bunda” işaret zamiri ve 5. cümlede “bu durum” öbeğindeki “bu” işaret sıfatı ile “yazarın anlatmak istediklerinin anlaşılabilmesi veya farklı anlaşılması” durumuna iki farklı öge ile gönderimde bulunulmuştur. 3. cümlede gönderimde bulunan durumun sebebi, 4. cümlede ise aynı durumun koşulu gönderim ögesi ile belirtilmiştir. Bu gönderimlerden yapılacak çıkarımla cümlelerde ifade edilen düşüncenin tespit edilmesi gerekmektedir. Tek başına cümle anlamının sorulmasına rağmen, metin içeriğinin çözümlenmesinin gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bağlama yönelik çıkarım yapabilmek için de cümleler arasındaki bağlantı kuran gönderimler belirlenmelidir. İki farklı gönderim ögesi ile metnin bağdaşıklığı sağlanarak metnin çözümlenmesine doğrudan etki edilmiştir.

Tablo 15.

2022 LGS Türkçe Testi 4. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“(I) Şairlerin ilk kitapları önemlidir. (II) Sanat hayatları boyunca yayımladıkları şiir kitaplarının sayısı da önemlidir. (III) Çünkü <i>onlarda</i> hem taptaze bir heves hem de uzun sürmesi arzulanan bir yolculuğa dair işaretler vardır. (IV) Şairlerin hayatlarının başlangıcı olan kitaplar, zamanla açılıp serpilecek şiirlerinin şifresi gibidir. (V) Bir şairin şiir anlayışını daha iyi belirlemek için de <i>onun</i> ilk adımına bakmak gerekir.” (MEB, 2022, s. 4).	Artgönderim	İşaret Zamiri Kişi Zamiri

Tablo 15 incelendiğinde işaret zamiri ve kişi zamiri ile gönderimde bulunulduğu görülmektedir. 3. cümlede “onlarda” işaret zamiri ile ilk cümledeki “ilk şiir kitapları” ifadesine artgönderimde, 5. cümlede “onun” kişi zamiri ile “şair” ifadesine artgönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir.

Sıralama ve boşluk doldurma metinlerinde olduğu gibi, akışı bozan cümlelerin tespiti için de gönderim ögeleri çıkarım yapabilme adına gereklidir. Metnin akışını bozan cümleyi tespit edebilme ve

metni anlamlı bir bütün olacak şekilde ikiye ayırabilme becerisinin ölçüldüğü metin sorularında cümleler arasında bağlantı kurmak gereklidir. Bu tarz metinlerde kullanılan gönderim ögelerinin konu bütünlüğüne doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bu soruda “Onlarda” işaret zamirinin 2. cümledeki “şiiir kitaplarının sayısı” ifadesine gönderimde bulunmadığı, dolayısıyla 2. cümlelerin metnin akışına uygun olmadığı çıkarımı yapılmalıdır. Gönderim ögesinin tutarlılığının metnin bağdaşıklığı ile doğrudan etkili olduğu bu metin türünde de görülmektedir.

Tablo 16.

2022 LGS Türkçe Testi 6. Metin Sorusu

Metin Örneği	Gönderim Türü	Gönderim Ögesi
“Pelin: Melis, <i>burası</i> yüzlerce yıl önce yaşanan <i>o şehir</i> değil artık. Hâlâ <i>o şehirdeymiş</i> gibi <i>o zamanın</i> koşullarını sürdürmeye çalışarak yaşamam anlamsız. Bugünü anlayan, doğru değerlendirmen için <i>bundan</i> kurtulmalısın. Melis: Oturduğumuz mahalle geçmiş kokuyor. Geçmişin izleri yanı başımızda. Mesela mahallemizin adı Hancı Değirmeni, derenin kenarındaki değirmenden alıyor adını. Yüz yıl önce de buğday öğütülüyormuş, şimdi de... <i>Bu süreklilik</i> gerçekten etkilemiyor mu <i>seni?</i>” (MEB, 2022, s. 4).	Artgönderim Öngönderim	İşaret Sıfatı İşaret Zamiri Kişi Zamiri

Tablo 16 incelendiğinde ilk metinde “burası” işaret zamiri ile “yaşanılan şehir” ifadesine öngönderimde, “o şehir” öbeğindeki “o” işaret sıfatı ile “yaşanılan şehir” ifadesine artgönderimde, “o zamanın” öbeğindeki “o” işaret sıfatı ile “yüz yıl önce” ifadesine artgönderimde, “bundan” işaret zamiri ile de “eski zamanın koşullarını yaşamaya çalışmanın anlamsızlığı” ifadesine artgönderimde bulunduğu tespit edilmiştir.

İkinci metinde ise “bu süreklilik” öbeğindeki “bu” işaret sıfatı ile kendinden önceki cümlelerin geneline yayılan “geçmişin izlerinin yaşanılan zamanda devam etmesi” durumuna artgönderimde, “seni” kişi zamiri ile bir önceki diyalogun sahibi “Pelin” kişisine artgönderimde bulunulmuştur.

Birinci metindeki “bundan” ve ikinci metindeki “bu süreklilik” gönderimleri metinden yapılacak çıkarımların ana hattını oluşturmaktadır. Gönderim ögeleri bir kelimeye gönderimde bulunabileceği gibi bir cümle veya metnin tamamına da gönderimde bulunabilir. Metnin çözümlenmesi için gönderim ögesinden yapılacak olan çıkarım önemli bir koşul olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bir metnin çözümlenmesinde okuyucuya düşen çok sayıda unsur bulunmaktadır. Okuma becerisini ölçmeye yönelik hazırlanan çoktan seçmeli sorularda ise metnin dil bilgisel bağdaşıklığı önemli bir faktördür. Çıkarım yapabilme becerisinde önemli koşullardan biri olan gönderim ögelerinin tespiti, okuduğunu anlama becerisini geliştirmede dikkat edilmesi gereken bir koşul olarak görülmektedir.

Araştırmamızın birinci problem cümlesinden elde edilen sonuçlara göre metin soruları LGS Türkçe testinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Seçilen metin sorularının çoğunda gönderim ögelerinin yer alması önemli görülmektedir. Gönderim ögelerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında hemen hemen metin soru sayısı ile eş değerdir. 2018-2022 yılları arasında uygulanan sınavlarda 100 soru içerisinde okuma becerisini ölçmeye yönelik olduğu görülen 42 metin sorusunun 40’ında zamir veya sıfatlardan oluşan gönderim ögeleri bulunduğu tespit edilmiştir. Seçilen metinlerde yer alan gönderim ögelerinin Günay (2013a)’ın belirttiği gibi “dil ekonomisi” adına yapıldığı söylenebilir. Metin yazarının metnin bağdaşıklığı ve tutarlılığına yönelik kullandığı gönderim ögeleri, metnin anlam bütünlüğünü sağlamada önemli bir rol üstlenir. Bu anlam bütünlüğü ise metin sorularının temel yapısını oluşturmaktadır. Her metinde gönderim ögesi bulunmak zorunda değildir. Bağdaşıklık unsurları olmadan da metnin anlam bütünlüğü sağlanabilir (Onursal, 2003). LGS Türkçe sorularında gönderim

Çoktan Seçmeli Metin Sorularına Yönelik Çıkarım Yapabilme Becerisinde Gönderim Ögelerinin Rolünün Değerlendirilmesi

unsurlarının sıklıkla kullanılması, metne yönelik çıkarım yapma becerisinin ölçülmek istenmesiyle açıklanabilir.

Araştırmanın ikinci problem cümlesinden elde edilen sonuçlara göre seçilen metinlerin genellikle artgönderim ögesi içerdiği görülmektedir. 40 metnin tamamında artgönderim ögesi tespit edilirken 2 metinde yer alan öngönderimlerin metnin cevabına etkisi görülmemiştir. Artgönderimlerin işaret zamiri, kişi zamiri ve işaret sıfatlarıyla yapıldığı belirlenmiştir. Soruların çözümüne yönelik çıkarım yapmada işaret zamirleri ve sıfatlarının kişi zamirlerinden daha çok etkili olduğu belirlenmiştir. Bu durum işaret zamirleri ve sıfatlarının bir kelimeye gönderimde bulunabileceği gibi kelime grupları ve cümlelere gönderimde bulunabilmesiyle açıklanabilir (Onursal, 2003; Dilidüzgün, 2008; Günay, 2013b). İncelenen metinlerde daha sık kullanılan “bunda, bu durum, bu düzen, bunun” gibi artgönderimlerin genellikle kelime grupları ve metnin birkaç cümlesine gönderimde bulunması bu durumu doğrular niteliktedir. Karışık cümlelerden anlamlı bütün oluşturmaya yönelik sorularda ise kişi zamirlerinin de etkili olduğu söylenebilir. Elyıldırım (2010, s. 133), kişi zamiri üzerinden artgönderim ögelerinin özelliklerini belirtirken artgönderim ögesinin bir veya birkaç cümle öncesine atıfta bulunabileceğini söyler ve bunun metnin anlam bütünlüğündeki önemini vurgular. Kişi zamiri yoluyla yapılan gönderimlerin sorunun cevabına doğrudan etkisi az görünse de metnin anlam bütünlüğüne yönelik çıkarım yapmada önemli bir unsur olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın üçüncü problem cümlesine yönelik bulgulardan hareketle, gönderim ögelerinin dilin ekonomik kullanımının yanı sıra okuyucunun çıkarımda bulunmasını gerektirecek şekilde metinlerde yer aldığı belirlenmiştir. Metinlerdeki bağdaşıklık sağlamada önemli rol üstlenen gönderim ögelerinin tespiti, öğrencilerin metinleri anlama ve çözümlemede dikkat etmesi gereken önemli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinlerde bazen sadece tek bir sözcüğe gönderimde bulunulurken bazılarında ise sözcük gruplarına gönderimde bulunulduğu tespit edilmiştir. Özellikle sözcük gruplarına yönelik artgönderimlerin çıkarım yapma becerisini doğrudan etkilediği görülmektedir. Okurun “bu durum” ya da “bunun” artgönderim ögesi ile ulaşacağı kelime grupları, metnin ana fikrine veya soru köküne yönelik doğrudan bilgi içermektedir.

Araştırmanın tamamlandığı dönemde 2023 yılında uygulanan LGS soruları henüz açıklanmadığından çalışmanın içeriğine dahil edilmemiştir. Fakat süreç içerisinde açıklanan sorular incelendiğinde çalışmanın amacında vurgulanan içeriğe yönelik bir soru olduğu belirlenmiştir.

“Yazmaya başladığımda yetişkinleri hedeflemiştim. Geriye dönüp baktığımda ise eserlerimin çocuklarla ilgili olduğunu görüyorum. Sanki çocuklar, oyun oynarken şöyle dedi: “Kutu kutu pense/ Elmamı yerse/ Feridun Amca/ Aramıza gelse.” İşte o günden beri çocukların arasından çıkamadım. Bu durumdan çok mutluyum.

Bu parçadaki altı çizili ifadeyle aşağıdakilerden hangisine gönderme yapılmıştır?” (MEB, 2023, s.3).

Metindeki “bu durumdan” artgönderim ögesinin metnin anlamına olan katkısının doğrudan sorulduğu görülmektedir. Sorunun doğru cevabına yönelik çözümleme yapıldığında diğer yıllardaki soruların incelenmesiyle tutarlı olduğu tespit edilmiştir. İncelenen yıllarda doğrudan soru kökünde gönderim ögesi sorulmamıştır. Fakat bu örnek soruda olduğu gibi gönderim ögesinin tespiti, metne yönelik çıkarımı desteklemektedir.

Yıllara göre sorular incelendiğinde özellikle;

- Sıralama,
- Akışı bozan cümleyi belirleme,
- Anlamlı cümle oluşturma,
- Metinde boş bırakılan yeri doldurma,
- Metnin ana fikrini belirleme,
- Cümleler arasındaki bağlantıyı belirleme,

sorularında özellikle artgönderim ögelerinin metnin çözülmesinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir.

Tespit edilen sonuçlardan hareketle üst düzey bir beceri olan çıkarım yapabilme için temel düzeyde kelimeyi tanıma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İyi bir okuyucu için metinlerdeki gönderimler

fark edilebilir bir düzeyde olabilirken orta ve düşük seviyedeki okuyucular için bu gönderimlerin fark edilmesinde güçlükler yaşanabileceği sonucuna varılmıştır. MEB'in LGS'ye yönelik hazırladığı raporlar incelendiğinde Türkçe testinden tüm yıllarda doğru cevap sayısı ortalamasının 9-11 soru civarında olduğu görülmektedir. Büyük oranda okuduğunu anlama becerisine yönelik olan sınavda ortalamanın bu derecede düşük olması, temel ve üst düzey okuma becerilerinde eksiklikler olduğunun göstergesidir. Bahap Kudret (2016, s. 63-70), okuduğunu anlama becerisi üzerine yaptığı çalışmada, iyi ve düşük düzeydeki okuyucuların her ikisinin de metnin ana düşüncesini belirleme ve çıkarım yapma becerilerinde zorlandıklarını tespit etmiştir.

Öğretim süreçlerinde ve ölçme-değerlendirme uygulamalarında gönderim öğelerinin anlama olan katkısının öne çıkarılmadığı görülmektedir. Özellikle ölçme-değerlendirme uygulamalarında ezbere dayalı olarak dil bilgisi öğretimi yapılması ilerleyen süreçlerde okuduğunu anlamada bir problem olarak ortaya çıkabilir. Zamirlerin ve sıfatların 6. sınıf kazanımlarında olması ve ileri seviyelerde tekrar edilmemesi unutulmasına neden olabilir. Bu, testlerdeki düşük başarıdan çıkartılabilecek bir diğer sonuçtur. Bu durum Bozkuş (2019)'un bulgularıyla örtüşmektedir.

Okuduğunu anlamayı etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Hamzadayı ve Batmaz (2022, s. 190), okuduğunu anlamayı etkileyen etmenler üzerine yaptıkları çalışmalarında okuduğunu anlama stratejileri, sözcük bilgisi, akıcı okuma, metin türü ve metin türü farkındalığı, okumanın duyuşsal nitelikleri, üstbilişsel okuma stratejileri olmak üzere 6 farklı etmen belirlemişlerdir. Gönderim öğelerinin belirlenememesi de bu etmenler arasında gösterilebilir.

Artgönderim öğelerinin tespitiyle çıkarım yapabilme becerisi geliştirilebilecektir. Araştırmada örnek olarak Türkçe soruları seçilmiştir. Fakat diğer derslerin sorularında geçen metinlerde de gönderim öğeleri bulunacağından, bu becerinin geliştirilmesi diğer bölümlerdeki sorulara yönelik çıkarım becerisini geliştirecektir. Bir ileri düzey olan yükseköğretime geçişte uygulanan sınavda (YKS) benzer paragraf sorularının sayısı daha da artmaktadır. Can (2012, s. 248-258); lise öğrencilerine yönelik çalışmada öğrencilerin metin düzeyindeki anlatımlarında bağdaşıklık problemleri yaşadıklarını, zamirlerin ve sıfatların önemli ölçüde yanlış kullanıldığını tespit etmiştir.

Bütün bulgulardan ve sonuçlardan hareketle ilköğretim öğretmenlerine yönelik şu önerilerde bulunulmuştur:

- Zamirler ve sıfatların öğretimi gerçekleştirilirken gönderim öğelerinin bulunmasından ziyade, gönderimde bulunan ifadelere vurgu yapılması gerekmektedir.
- Ölçme-değerlendirme soruları hazırlanırken sadece gönderim öğeleri değil, gönderimde bulundukları kelime veya kelime gruplarının tespitine yönelik içerikler hazırlanmalıdır.
- Metin okumaları sırasında gönderim öğeleri ile her karşılaşıldığında, sınıf seviyesine bakılmaksızın, gönderimde bulunan ifadenin belirlenmesi için öğrencilerde farkındalık oluşturulmalıdır.
- Artgönderimler haricinde, geçiş ve bağlantı ifadelerine de dikkat edilerek öğrencilerin metne yönelik çıkarım yapma becerisi geliştirilmeye çalışılmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Kurul adı= Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu
Karar tarihi= 11.05.2023
Belge sayı numarası= E-61923333-050.99-244936

Yazarların Katkı Oranı

1. yazarın katkı oranı %50, 2. yazarın katkı oranı %50'dir.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada çıkar çatışması teşkil edebilecek durum ya da ilişki bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş, E. (2022). 2018-2021 LGS Türkçe sorularının PISA okuma yeterlik düzeylerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(1), 258-276.
- Bahap Kudret, Z. (2016). *Okumada başarılı olan ve olmayan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri ile özetleme becerilerinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Batur, Z. ve Alevli, O. (2014). Okuma becerileri dersinin PISA okuduğunu anlama yeterlilikleri açısından incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 2(1), 22-30.
- Bozkuş, T. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin işleniş ve 7. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zamirleri kullanma becerileri* (Yüksek lisans tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Can, R. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin yazılı anlatımlarında paragraf düzeyinde bağdaşıklık ve tutarlılık* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cain, K., Oakhill, J., & Bryant, P. (2004). Children's reading comprehension ability: Concurrent prediction by working memory, verbal ability, and component skills. *Journal of Educational Psychology*, 96(1), 31-42.
- Chikalanga, I. (1992). A suggested taxonomy of inferences for reading teacher. *Reading in a Foreign Language*, 8(2), 697-709.
- Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Türk eğitim sistemi ve PISA sonuçları. *Akademik Bilişim*, 2(4), 1-9.
- Çolakoğlu, M. H. (2018). Öğretmenlerin PISA 2015 sonuçlarına ilişkin görüş ve bazı önerileri. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 46-66.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elyıldırım, S. (2010). Ömer Seyfettin öykülerinde artgönderim kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 121-146.
- Erden, B. (2020). Türkçe, matematik ve fen bilimleri dersi beceri temelli sorularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 270-292.
- Eroğlu, D. (2013). *6, 7, 8. sınıf Türkçe çalışma kitaplarındaki dilbilgisi soruları ve kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim* (B. Vardar, çev.). (7. Baskı), İstanbul: Multilingual Yayıncılık.
- Günay, D. (2013a). *Metin bilgisi*. (4.Baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Günay, D. (2013b). *Söylem çözümlemesi*. (1. Baskı) İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Güfta, H. ve Zorbaz, A. (2008). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi yazılı sınav sorularının düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 205-218.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London and Newyork: Routledge.
- Hamzadayı, E. ve Batmaz, Ö. (2022). Okuduğunu anlamayı etkileyen etmenlere yönelik bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 23(2), 190-209.
- İnan, C. ve Bekler, E. (2014). PISA sınavlarında Türkiye'nin performansı ve öğretmen eğitiminde çözüm önerileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 1097.
- Karaağaç, G. (2013). *Anlam bilimi ve iletişim*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karatay, H. ve Dilekçi, A. (2019). Türkçe öğretmenlerinin dil becerilerini ölçme ve değerlendirme yeterlikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 685-716.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.

- Kavruk, H. ve Çeçen, M. A. (2013). Türkçe dersi yazılı sınav sorularının bilişsel alan basamakları açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(4), 1-9.
- Kaya, E., Ayabakan, M. ve Aydın. Y. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin sorularının çıkarım türlerine göre incelenmesi. *Dil Dergisi*, 172(2), 77-95.
- Kispaal, A. (2008). Effective teaching of inference skills for reading. *National Foundation for Educational Research*. Department of Education (Division of Children, School and Families). Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=ED501868> Erişim tarihi: 23 Ekim 2023.
- Kocaarslan, M. (2019). İyi ve zayıf okuyucular için okuduğunu anlama: Kuramsal ve ampirik açıdan bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(2), 369-393.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018-2022). Ortaöğretim kurumlarına ilişkin merkezi sınav raporu. Ankara: Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://odsgm.meb.gov.tr/www/liselere-gecis-sistemi-raporlari/kategori/94>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019a). Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019b). Liselere giriş sınavı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/meb_sinavindex.php. Erişim tarihi: 20.07.2023.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018-2023). Liselere giriş sınavı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/meb_sinavindex.php. Erişim tarihi: 20.07.2023.
- Oakhill, J., & Cain, K. (2016). Supporting reading comprehension development from research to practice. *Perspectives on Language and Literacy*, 42(2), 32-39.
- Onursal, İ. (2003). *Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık*. A. Kıran, E. Korkut & S. Ağildere (Ed.), *Günümüz dilbilim çalışmaları* içinde (ss. 121-133). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Özbay, M. ve Özdemir, B. (2012). Okuduğunu anlama sürecinde çıkarım yapma becerisinin işlevi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 17-28.
- Özenici, S., Kinsız, M. ve Seçkin, H. (2011). Çıkarımda bulunma becerisi ve çıkarımların okuma-anlama sürecindeki işlevi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1665-1681.
- Özkaya, S. D. (2020). 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki dil bilgisi kazanımlarının ve sorularının yenilenmiş Bloom Taksonomisine göre değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Pang, E. S., Muaka, A., Bernhardt, E. B., & Kamil, M. L. (2003). *Teaching reading* (Vol. 6). Brussels, Belgium: International Academy of Education.
- Smith, N. P. (1969). *The many faces of reading comprehension*. Paper presented at the International Reading Association Conference, Kansas City. Erişim adresi: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED034657.pdf>
- Temizkan, M. ve Sallabaş, M. E. (2015). Okuduğunu anlama becerisinin değerlendirilmesinde çoktan seçmeli testlerle açık uçlu yazılı yoklamaların karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 207-220.
- Trabasso, T. (1980). *On the making of inferences during reading and their assessment*. Erişim adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED181429.pdf> Erişim tarihi: 25 Ekim 2023.
- Uysal, P. K. (2022). Türkçe dersi sınavlarında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 136-156.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, Y. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. ve Alpaslan, O. (2010). İlköğretim okullarındaki okuma etkinliklerinde göz ardı edilen bir konu: Sözcük öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 753-773.
- Yuill, N., & Oakhill, J. (1991). *Children's problem's in text comprehension: An experimental investigation*. New York: Cambridge University Press.

Extended Abstract

Introduction

Reading is one of the most important means of acquiring knowledge and covers the lifelong learning process as well as academic development. Reading consists of two basic processes: word recognition and comprehension. In many studies, making inferences as a high-level skill has been frequently emphasized as the basic requirement of comprehension. Making inferences is explained as the use of other information in a text to analyze information not clearly expressed in this text. One of the requirements for making inferences is the analysis of referential elements. Analyzing the referential elements made with demonstrative adjectives and demonstrative pronouns helps to ensure the integrity of the meaning of the text. In this study, it was aimed to determine the role of referential elements in analyzing multiple-choice text questions and making inferences.

In line with this purpose, answers to the following problems were sought:

- How are the referential elements distributed in the multiple-choice text questions used in the High School Entrance Examination (HSEE) by years?
- Which types of referential elements are used in the multiple-choice text questions utilized in HSEE?
- What is the role of referential elements in making inferences from the multiple-choice text questions used in HSEE?

Method

This study was designed based on the document analysis method, which is one of the qualitative research methods, and the data of the study were collected using this method. HSEE questions for the years 2018-2022 were obtained from the official website of Ministry of National Education (MoNE). The obtained data were analyzed using the descriptive analysis method, one of the qualitative research methods. The types of referents to be identified in the texts were determined as demonstrative pronouns, personal pronouns, and demonstrative adjectives. The main reason for this is that these elements form the basis for the consistency of the text and affect the skills related to making inferences regarding the research subject.

Result and Discussion

Results of the research revealed that 40 of the 42 text questions measuring reading skills out of 100 questions in the HSEE Turkish language test administered between 2018-2022 contained referential elements consisting of pronouns or adjectives. It was seen that the texts were generally used in articles. Another finding was that the backreferences were mostly made using a demonstrative pronoun, a personal pronoun, and a demonstrative adjective. It was determined that these three elements were particularly used while ensuring consistency in the text questions.

To be able to make inferences, which is a high-level skill, word recognition should be realized at a basic level. It was concluded that while the references in the texts may be at a noticeable level for a good reader, there may be difficulties in recognizing these references for intermediate and low-level readers. When the reports prepared by MoNE for HSEE were examined, it was seen that the average number of correct answers in the Turkish test for all years was around 9-11 questions. The fact that the average is so low in the exam, which largely focuses on reading comprehension skills, indicates that there are deficiencies in basic and high-level reading skills.

Especially when the questions were analyzed by years, it was seen that the referential (anaphora) elements were directly effective in the analysis of the text in the following question types;

- Sorting,
- Identifying the sentence that breaks the flow,
- Producing meaningful sentences,
- Filling in the blank space in the text,
- Identifying the main idea of the text,
- Identifying the connection between sentences.

It was seen that the contribution of referents to meaning was not emphasized in teaching processes and assessment and evaluation practices. In the questions, it was observed that especially the referential elements were directly effective in analyzing the text. Therefore, the ability to make inferences could be improved by identifying the anaphora elements. Turkish language questions were selected as an example in the study. However, because the texts in the questions related to other branches also contain referential elements, the development of this skill will also improve the inference skills for the questions in other branches. The number of similar paragraph questions increases even more in the Higher Education Entrance Exam (HEEE), which is an advanced-level exam. Based on these results, the following recommendations can be made for lower-secondary school teachers:

- When teaching nouns and adjectives, emphasis should be placed on expressions where referents are used rather than the presence of referents.
- When preparing assessment-evaluation questions, contents for identifying not only the referential elements but also the words or word groups related to referential elements should be prepared.
- Whenever referential elements are encountered during text reading, awareness should be raised in students to identify the referring expression, regardless of grade level.
- In addition to the anaphora elements, attention should also be paid to transition and linking expressions in order to develop students' ability to make inferences about the text.